

El Barcarès i el Vernet

Els nacionalistes ocupaven i organitzaven Barcelona. Feien neteja de sospitosos: empresonaven molta de gent. La correspondència encara que passant per la censura, s'havia normalitzat força i jo rebia regularment cartes de la família. L'oncle Ramon continuava vivint amb els meus pares a Roger de Llúria 4, Ja no m'escrivia ni m'enviava diners. Els darrers que m'havia enviat m'havien permès llogar una cambra confortable, alegre i asolellada a casa de madame Langenbach mare de la padrina de guerra de Josep Coromines. La cambra prenia claror per un balcó que obria a la rue du Rhône cara al migdia. Jo m'he ^{com he dit} estava molt a gust. Tot això ^{com he dit} passava abans de la supressió definitiva de l'ajuda econòmica enviada per l'oncle Ramon i també abans ~~de~~ que la Monique no raptés el seu enamorat Francesc Quesada fent-lo entrar clandestinament a Suïssa. La Meva anada al camp de concentració del Barcarès, devia

escaure's en la primavera del 39, no puc precisar la data però recordo que començava a fer calor. Molts catalans ja corrien mes o menys lliures per França però Rafael Dalmau, Josep Coromines, Fransesc Quesada encara feien de concentracionaris al camp del Barcarés. Amb els diners de l'oncle Ramon jo ^{vaig anar a aquest nou camp.} ~~venhava al Rosselló en l'espectacle del nou camp del Barcarés~~ resultava menys depriment que el de Saint Cyprien. En el Barcarès hi havia avingudes formades per barraques ben arreglerades i netes, un restaurant, sales de reunió, algunes plantes que alegraven la vista. El comandant B.M. no hi era. El Govern Francès havia concentrat un grup d'oficials republicans en un hotel del Vernet on, després d'uns dies d'estada a Perpinyà ^{vaig fer} visites diàries al ^{Camp de concentració} ~~Barcarès~~, vaig encami-
nar-me.

^{complent}
Rosselló amunt jo descobria un país ric, assolellat i alegre; l'encisera vall del Tet amb la serralada dels Aspres d'una banda, la de les Corbières al lluny ~~d'una altra~~ i el majestuós Canigó presidint

aquell bé de Déu de conrreus de fruiterars, de vinyes... tot sota un cel d'un blau enlluernador en companyia de viatgers cridaires que paraven el simpàtic lleguatge de la regió, ~~barreja~~ ^{al} de català ^{Garrajal de} i francès, ^{que} ~~amant d'aquell~~ accent saborós...

hom parla amb

Gràcies als diners de l'oncle Ramon - a qui després de tot he de beneir mil vegades - jo ^{descobria} contemplava un dels indrets més bells del món, un tros de Catalunya amb tot l'atractiu del paissatge i de la parla. M'hi engrescava. Potser hauria d'emprar un mot més difinitiu: me n'enamorava puix que després de tants i tants d'anys encara somnio en el lloc ~~on~~ ^h més tard havia de viure: el minúscol vilatge anomenat Codalet prop de l'abadia de Sant Miquel de Cuixà a rampeu mateix del Canigó.

~~Però llavors que~~ Un tren petit, rancallós, gairebé arcaic em pujava fins al Vernet per aquella vall idíllica. ~~fo~~ Em sentia passatgerament optimista. Els meus amics del Barcerès ja no passaven gana i cada

(enamorat)

cun s'havia organitzat la vida i n'esperava quelcom. En Francesc Quesa-
da, el qual anava a ésser raptat per la Monique i acceptat amb tots els
requisits legals com a súbdit de la Confederació Helvètica, figurava com
a capítost dirigent de les diversions concentracionàries. Gràcies a ell
al Barcarès hi havia cor de cant i orquestra, sessions literàries, collo-
quis... Jo en marxar cap el Vernet havia promès als meus amics que tonar-
ria. Donaria una conferència basada sobre l'organització federativa dels
helvetes, fundada en 1291 per tres ardits camperols, tips i retips dels
abusos i les arbitrarietats dels senyors feudals: els Habsburg i els com-
tes de Zürich. Jo volia parlar als meus amics concentracionaris d'aquesta
vella i admirable institució del segle XIII: la unió dels tres cantons
primitius, Schwiz, Uri i Untervalden, unió que encara subsisteix engran-
dida per altres pobles, regida per la més autenticament democràtica de
les constitucions potser l'única en el món que té el dret d'usar el mot
democràcia.

Però el destí una volta més, havia de destorbar els meus projectes.

Un cop al Vernet em vaig instal·lar a l'Hotel Alexandra situat en un lloc ideal, fora de la població i en ple bosc. Els oficials espanyols de l'exercit republicà vençut estaven concentrats en un hotel de la població el nom del qual no recordo. Entre altres hi havia un general potser el general Rojo, dos o tres coronels, el comandant B.M. i el seu ajudant. El mateix dia de la meva arribada ja vaig parlar amb els dos darrers: Organitzavem una pujada al Canigó per l'endemà. Aquesta excursió jo l'havia de pagar molt cara, cap dels tres no coneixia la muntanya i encara menys els viaranys que calia seguir per arribar al cim.

Ens vam perdre. Embrancats en un bardissar, entossudits a tirar amunt fos com fos i de la manera que fos, més aviat semblavem criatures ~~amb~~ malcriades que dos homes i una dona en edat de tenir seny. Pujavem i

baixàvem barrancs, ens enfilàvem i lliscàvem, roques amunt roques
 avall, seguíem verals laberíntics. Suàvem, bleixàvem, ~~ens~~ aturàvem ens
 desfogàvem discutint sobre estratègia muntanyenca. El comandant i el
 seu ajudant, gairebé es disputaven, Van acabar per dividir-se, jo no sabia
 quins dels dos seguir. Em vaig decidir per l'ajudant el qual semblava
 més orientat que el comandant. Fet i fet però al cim del Canigó no hi
 vam arribar. Cruixits, suats, assedegats ens havíem aturat a Sant Martí.
 Allí hi havia una guingueta on per desgràcia meva, venien cerveses i gaso-
 ses gelades. Sens dubte el sol rossellonès se m'havia ficat al cervell
 perquè jo que no m'he desalterat mai amb begudes fredes, ni durant el
 viatge a l'Àfrica, ni durant l'estada de tres anys a Oceania, al Canigó
 vaig beure àvidament aquella perniciosa barreja, Just el temps d'arribar
 a l'Hotel Alexandra i trobar-me malament. Ja no vaig poder moure'm del
 llit. Sofria una mena de gastroenteritis aguda molt dolorosa i afeblido-
 ra. A l'Hotel es van negar categòricament a fer-me aigua d'arròs i suc

de llimona. Es veu que no volien malalts i em deixaven comprendre que els faria un servei anat-me'n. L'únic consol en la meva difícil situació era l'incondicional atenció dels militars derrotats. Una bona part de l'Estat major de la República, em feia companyia. Era un goig veure aquells gloriosos guerrers vençuts, desorientats i vagarosos anar amunt i avall de la ^{mava} cambra prodigant-me paraules encoratjadores perfectament inútils perquè el que a mi em calia era silenci i assistència mèdica. L'únic que va tenir una idea pràctica fou l'ajudant del comandant B.M. Va comprar llimones, les esprimia i em donava a beure el suc. També va tenir la feliç idea de procurar-me llibres pel cas que tingués esma de llegir-los. Realment en tenia poquíssima. Al meu cos, durant una setmana sencera no hi va entrar res més sinó suc de llimones. Em sentia tan feble que mab prou feines m'aguantava dreta. El meu primer intent de lectura el vaig practicar amb Those Warren leaves D'Aldoux Husley. Al cèlebre novellista anglés ja feia anys que l'havia descobert i havia co-

mençat per empipar-m'hi. El trobava excessivament intel·ligent, però en tractar de llegir Those warren leaves tots els meus recels van desaparèixer. M'hi vaig decididament entusiasmar i d'ençà d'aleshores Aldoux Husley va ésser per molts anys un dels meus autors preferits.

Amb B.M. vam fer una curta passejadeta, la primera en deixar el meu jaç de malalta. El vaig seguir penosament fins un banc situat sota els arbres. Vam xerrar una estona. Era la nostra darrera xerrada. Jo marxava aquella mateixa tarda a Perpinyà i d'aquesta ciutat, sense sortir de l'estació, cap a Ginebra. Em sabia molt greu no poder arribar fins al Bacarès i donar la meva conferència. Però em mancaven forces. Amb prou feines podia aguantar-me dreta. Al meu amic B.M. ja no el veuria més. Aviat esclataria la segona guerra mundial. França seria envaïda pels alemanys, aquests escriurien una de les pàgines més negres de la història del món i de tots els temps. Els concentracionaris espanyols es veurien forçats a tornar a Espanya i anar als camps de concentració

dels nacionalistes o romandre a França i allistar-se en els batallons de treballadors dels francesos. Jo restaria en la ratera helvètica encerclada per soldats alemanys sense poder sortir-ne fins alguns anys després un cop la terrible contesa mundial acabada. Però encara mancaven alguns mesos per a la total complicació del drama. En arribar a Ginebra vaig tenir el consol d'ésser rebuda filialment per madame Langenbach. Hi vaig fer una vida de convalescent sota la cura de Margot, i la seva mare. M'hi vaig refer ràpidament i amb prou feines refeta, les noves d'Espanya van cuidar fer-me emmalaltir novament.

Va arribar primer una carta de monsieur Choffat, ~~escrita en un to de vencedor magnànim~~. La carta ja venia datada de Barcelona on ell havia représ el seu lloc a la Fàbrica de Ciments Asland i el seu apartament a la Diagonal 313. Em deia que estava content d'aquella Barcelona organitzada pels nacionalistes, on gràcies a ells tornaria a regnar l'ordre, la pau i la prosperitat. M'invitava a tornar. Afegia

que naturalment em tancarien a la presó d'on ja te'n treurem a un moment o altre, afegia. Aquest naturalment em va fer esclafir en un crit de protesta. Jo no havia fet res que mereixès anar a la presó. Si algú podia fer-me algun càrrec eren els anarquistes d'acció perquè jo havia allotjat a casa meva un reconsegurat burgès; en Manuel Rocamora i dos burgesos més: l'un fabricant perseguit per la fugida del seu pare, l'altre per ésser un falangista conegut. Suposo que llavors que manaven els amics d'aquells que jo havia amagat, cap d'ells, com és lògic, no voldria amagar-me a mi cas d'haver-ho de menester. ~~Jo, en canvi, en les mateixes circumstàncies, hauria amagat un comunista o un anarquista perseguit pels feixistes. Aquesta mena d'accions no tenen res a veure amb les idees. Són més aviat una qüestió de temperament.~~ Quant a haver estat redactora en cap d'una revista filo-comunista, és un fet que restava justificat per aquesta remalaïda mania que tenim els humans de menjar cada dia tant sò plou com si fa sol, tant si manen les dretes com les esquerres. Evidentment per a menjar, pagar el pis, el gas i l'electricitat

~~Per a mi per les dretes era considerada d' Mavia, dirigir una~~
~~mentent jo era més ben dit a s' d'esquerra, però per a menjar, pagar~~
~~el pis, el gas, l'electricitat i altres inexcusables futeses, potser~~
~~també hauria acceptat de dirigir una revista de la Lliga Regionalista~~
~~de Catalunya, posem per cas.~~

jo potser

La carta de Monsieur Choffat m'ofuscava pel to de perdonador
magnànim que l'home mostrava envers mi. Aquell ja te'n farem sortir
 (de la preso) conjugat en primera persona del plural, deixava suposar
 que ell figurava entre els poderosos, entre els qui tenien la paella
 pel mànec. No deia "Agafa el tren fins a Cervèrè i jo t'hi vindré a
 trobar. Jo et defensaré dient que ets la meva muller i que tenint jo
 dret de ciutadania a Espanya tu també l'hi has de tenir". No, no deia
 res d'això. Volia que em presentés a les autoritats espanyoles fronte-
 reres i em deixés engarjolar esperant que els seus amics vinguessin a
 deslliurar-me.

No recordo si vaig contestar aquesta carta. Segurament devia fer-ho perquè no ^{or} solo deixar-ne mai cap per contestar. En tot cas, la meva resposta havia d'ésser una negativa de tornada mentre no tingués un visat espanyol en regla.

Pocs dies després o potser alhora que la de monsieur Choffat jo rebia una carta del pare. Era la darrera que vaig rebre d'ell. Em deia en un estil més aviat sec que no tornés a Barcelona per res del món. M'imagino l'esforç que havia de fer el pare per aconsellar-me que no tornés quan tot el goig, ja l'únic goig del seu cor, hauria estat de veure'm i abraçar-me abans de morir. No esmentava ni l'oncle Ramon ni monsieur Choffat. Però jo ja sabia d'ambdós el que em calia.

La indignació i el desafecte de l'oncle Ramon envers mi eren tan forts, que no solament va plegar d'enviar-me diners sinó que mai més no em va escriure:

La meva situació començava a ésser crítica. Aquells que s'ha-

vien proposat sometre'm per la fam, anaven en camí d'aconseguir-he.

Aquest sistema pedagògic, no es pot negar, té grans probabilitats d'èxit. La fam i el fred i, ^{si} hi afegim la malaltia, són excel·lents col·laboradors de qualsevol sistema educatiu. Per a menjar i escalfar-se i més si hom perd la salut a conseqüència de l'esmentat règim, aconseguireu fàcilment que els de dretes es tornin d'esquerres i els d'esquerres de dretes, que els ateus es fassin creients, els amorals esdevinguin morals o els immorals morals, els discòls es transformin en dòcils, els superbs en humils... Calia felicitar en primer lloc ^{els inventors} Monsieur Choffat ~~entre els quals figurava l'oncle Ramon~~ i conreuadors del sistema esmentat, ~~per les immediates conseqüències que~~ ^{L'oncle Ramon que no} va tenir la seva conversa amb l'oncle Ramon. ~~Ja havia aconseguit que~~ ^{sabia que far dels diners, en descobrir les meves idees} l'altre oncle. Theodore Mallet, ~~no en passés una mensualitat que disminuïria la problemàtica i molt repartida herència entre germans, i cosins,~~ ^{polítics havia decidit reduir-me per la fam.} del meu marit. ~~També calia felicitar l'oncle Ramon, moralista i afectuos-~~
 Calia felicitar-lo per la seva mort

Intransigent i rígida que triava que ~~adoptava~~
 síssim parent meu i de passada tota la família Choiffat-Mallet colla-
 beradors ^{*ampronia*} ~~entusiastes de Monsieur Choiffat~~ en la tasca educadora de la meva
 indòmita persona: fam, fred i probable malaltia a conseqüència de priva-
 cions i sofriments. La mort em feia l'aleta. I si la volia evitar, cal-
 dria que passés per l'adreçador, que em fes de ^{*l'partit de l'oncle*} ~~dretes~~, que renegué dels
 meus amics i companys vençuts o almenys que representés una comèdia o
 altra encaminada a fer-ho creure. Jo de comèdia de cap mena de caire,
 no en sabia ni en volia fer. I tampoc no volia contreure deutes ni mo-
 rir-me de gana ni demanar auxili als poderosos.

No tracto de fer-me passar per un heroi. Els herois em reben-
 ten tant com els poderosos i els hipòcrites. L'únic que tracto de des-
 criure és la meva exacta situació d'aquell moment crucial de la meva
 vida.

Aleshores vivien refugiats a Suïssa il·lustres catalans, els

uns poderosos en moneda: en Cambó i en Patxot per exemple; altres poderosos en prestigi i saviesa, el cardenal Vidal i Barraquer, el canonge Cardó. Per què no vaig anar a visitar-ne cap? Alguna ajuda monetària o moral n'hauria obtingut n'estic segura. Els meus sentiments les meves idees - potser menys idees que sentiments, resulten difícils d'explicar i, ho repeteixo, en triar el camí que vaig triar en aquella situació compromesa, no significava ni orgull, ni massoquisme ni gust de la bohèmia, és una cosa més senzilla i alhora més profunda: 'és una inclinació temperamental devers els meus, o sigui aquells éssers còsmicament lliures; estratosfèricament independents; socialment inclassificables. És devers aquests que vaig anar per la mateixa raó que la cascada o el rierol esdevenen torrent, el torrent riu i el riu corre fatalment devers un altre riu ^b, a l'últim, va a morir al mar. Tot el que vaig viure en aquella època no salment com sinó amb qui ho vaig viure, obeeix a aquest impuls de la meva naturalesa: la germanor amb els apàtrides, els exilats

els fora de llei per causa d'idees... Les fronteres d'Espanya tancades, l'ajuda i amistat de l'oncle Salazar i de la meva família política, perdudes, els pares vells i malalts vivint de la caritat d'aquell mateix oncle que a mi me la negava... Enmig de semblants circumstàncies jo havia de refer la meva vida desfeta, sola, sense diners ,sense treball... i en una atmosfera pre-bèllica que ^{ja}s'ensumava i es respirava arreu d'Europa i més enllà.